84- KITABU KEFFARATI'L-EYMAN
1- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
2- Üzerine Vâcib Olan Keffârette Âciz Olan Fakire Yardim Eden Kimse Babi
3- Bâb: Sahis, Yemîn Bozmaktan Mkidana Gelmis Keffârette (Kur'ân'dakj Gibi) Of/Fakîre Verir, Bu Fakirlerin Kendisine Yakin Ve Uzak Olmalari Müsavidir
4- Medine Sâ'inin Ve Peygamber Müddünün Mikdârlarini Ve Bunun Bereketini Ve Medine Ahâlîsinin Peygamber'deîy Sonra Asirdan Asira Birbirlerinden Nakledip Geldikleri Ölçüleri Beyin Babi
5- Yüce Allah'in "Yâhud Bir Boyunu Hürriyete Kavusturmak... " (El-Mâide: 89) Kavli Ve Boyunlarin Yâni Kölelerin Hangisi Daha Faziletlidir Babi
6- Keffârette, Müdebber Kölenin, Çocuk Anasi Kölenin, Efendisi Ile Hürriyetini Satin Alma Yazismasi Yapilmis Kölenin Ve Zina Çocugunun Azâd Edilmesi Babi
7- Bâb: Bir Sahis, Kendisiyle Baskasi Arasinda Ortak Mülkiyette Bulunan Bir Köleyi Keffârette Azâd Ettigi Zaman (Bu Caiz Olur Mu Yâhud Olmaz Mi)?
8- Bâb: Bir Sahis Velâ Hakki Kendisine Âid Olan Bir Köleyi Keffârette Azâd Ettigi Zaman (Bu Sahîh Olur Mu)?
9- Yeminlerde Istisna Babi
10- Keffâretin Yeminin Bozulmasindan Önce Ve Sonra Olmasi(Nin Beyâni) Babi

Rahman ve Rahîm olan Allah'in ismiyle

84- KITABU KEFFARATI'L-EYMAN

(Yeminlerin Keffaretleri Kitabi)

Ve Yüce Allah'in
"... Yeminin keffâreti, ailenize yedirmekte oldugunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak, ya onlari giydirmek, yâhud bir kul âzâd etmektir. Fakat kim bulamazsa üç gün oruç (tutmasi lâzimdir). Iste bu, ahdettiginiz vakit yeminlerinizin kef Jâretidir..." (cl-Mâide: 89) [1]
Ve bir de "... Artik içinizden kim hasta olur, yâhud basindan bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan, ya sadakadan yâhud da kurbandan biriyle fidye (vâcib Olur)... " (el-Bakara: 96). âyeti indigi zaman, Peygamber(S)'in Ka'b ibn Ucre'ye emrettigi sey vardir.
Ve Ibn Abbâs'tan, Ata ibn Ebî Rebâh'tan ve Ikrime'den, Kur'ân-i Kerîm'de "Min siyâmin ev sadakatin ev nusukin" diye "Ev, ev" harfleriyle olanlar da bunun sahibi muhayyerdir diye zikrolunuyor. Nitekim Peygamber (S) fidyede Ka'b ibn Ucre'yi muhayyer kilmistir [2].

1-.....Ka'b ibn Ucre (R) söyle demistir: Ben O'nun, yânî Peygamber(S)'in yanina geldim:
— "Bana yakin gel!" buyurdu. Yanina yaklastim.
— "Haserelerin sana eziyet veriyor mu?" diye sordu.
— Evet veriyor, dedim.
— "(Basini tiras et!) Sana oruçtan yâhud sadakadan yâhud kurbandan bir fidye lâzimdir" buyurdu.

Ibn Sihâb dedi ki: Bana Ibnu Avn, Eyyûb'dan tahdîs etti ki, o: "Sana üç gün oruç yâhud kurban yâhud alti fakiri doyurmak..." diye söylemistir [3].

1- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

'Allah, yeminlerinizin (keffâretle) çözülmesini size farz kilmistir. Allah sizin yardimcinizdir ve O, hakkiyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir" (et-Tahrîm: 2) [4].

2-.....SufyânibnUyeynetahdîsedip: Ben ez-Zuhrî'nin agzindan isittim, dedi; ez-Zuhrî de Humeyd ibn Abdirrahmân'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:
— Helak oldum! dedi. Peygamber:
— "Hâlin nedir?" diye sordu. O kimse:
— Oruçlu iken ramazânda esimin üzerine düsüp cinsî münâsebette bulundum, dedi.
Peygamber:
— "Bir köle azâd etmeye muktedir olabilir misin?" buyurdu. O zât:
— Hayir (gücüm yetmez)! dedi. Peygamber:
— "Öyleyse arka arkaya olmak üzere iki ay oruç tutabilir misin?" dedi.
— Hayir (gücüm yetmez)! diye cevâb verdi. Peygamber:
— "Altmis fakiri doyurmaya gücün yeter mi?" buyurdu. O zât:
— Hayir gücüm yetmez! dedi. Peygamber ona:
— "Otur!" diye emretti, o da oturdu.
Bir müddet sonra Peygamber'e içi hurma ile dolu bir arak (hurma yapragindan örülmüs bir zenbîl) getirildi. -Râvî: Arak, (15 sâ' alabilen) büyük bir mikteldir, dedi.- Peygamber o zâta:
— "Bunu al da yoksullara sadaka et!" buyurdu. O zât:
— Benden daha fakîr olanlara mi verecegim? (Allah'a yemîn ederim ki, Medine'nin kara tasli iki yani arasinda benden daha fakîr bir aile yoktur!) dedi.
Bunun üzerine Peygamber disleri meydana çikincaya kadar güldü ve:
— "Bu hurmayi kendi ailene yedir!" buyurdu [5].

2- Üzerine Vâcib Olan Keffârette Âciz Olan Fakire Yardim Eden Kimse Babi

3-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah(S)'a bir adam geldi ve:
— Helak oldum, dedi. Rasûlullah:
— "Seni helak eden nedir?" diye sordu. O zât:
— Ramazânda oruçlu iken esimle cinsî münâsebette bulundum, dedi.
Rasûlullah:
— "Hürriyete kavusturacak bir köle bulabilir misin?" buyurdu.
O:
— Hayir (bulamam), dedi. Rasûlullah:

— "Arka arkaya iki ay zincirleme oruç tutmaya gücün yeter mi?" dedi.
O:
— Hayir (buna gücüm yetmez), dedi. Rasûlullah:
— "Altmis fakiri doyurmaya gücün yeter mi?" buyurdu.
O:
— Hayir, diye cevâb verdi.
Bu sirada Ensâr'dan bir adam bir arak dolusu hurma getirdi. -Arak, miktel de denilen (onbes sâ' ölçegi alan) bir zenbîldir.- Rasû-lullah o fakîre:
— "Bu hurmayi al götür de, bunu fakirlere sadaka et!" buyurdu.
O fakîr kimse:
— Bizden daha muhtâc olanlara mi verecegim yâ Rasûlallah? Seni hakk ile Peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim ki, Medine'nin kara tasli iki yani arasinda bizim aileden daha muhtâc bir ev halki yoktur! dedi.
Sonra Rasûlullah:
— "Bunu götür de kendi aile halkina yedir!" buyurdu [6].

3- Bâb: Sahis, Yemîn Bozmaktan Mkidana Gelmis Keffârette (Kur'ân'dakj Gibi) Of/Fakîre Verir, Bu Fakirlerin Kendisine Yakin Ve Uzak Olmalari Müsavidir

4-.....Ebû Hureyre (R) söyle dedi: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:
— Helak oldum, dedi. Peygamber ona:
— "Senin hâlin nedir?" diye sordu.
O zât:
— Ramazânda oruçlu iken esimle cinsî münâsebette bulundum,
dedi.
Peygamber:
— "Bir köle hürriyete kavusturacak mal bulabilir misin?" buyurdu.
O zât:
— Hayir (bulamam), dedi. Peygamber:
— "Iki ay arka arkaya zincirleme olarak oruç tutmaya gücün yeter mi?" buyurdu. O zât:
— Hayir (tutamam), dedi. Peygamber:
— "Altmis fakiri doyurmaya gücün yeter mi?" buyurdu.
O:
— Hayir, buna güç bulamam, dedi.
Bu sirada Peygamber'e içi hurma dolu bir arak getirildi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Bunu al da sadaka yap!" buyurdu. O zât:
— Bizden daha fakîr olanlara mi? Medine'nin iki kara tasligi arasinda bizim ailemizden daha fakîr aile yoktur, dedi.
Bundan sonra Peygamber ona:
— "Bunu al da kendi aile halkina yedir!" buyurdu [7].

4- Medine Sâ'inin Ve Peygamber Müddünün Mikdârlarini Ve Bunun Bereketini Ve Medine Ahâlîsinin Peygamber'deîy Sonra Asirdan Asira Birbirlerinden Nakledip Geldikleri Ölçüleri Beyin Babi [8]

5-.....es-Sâib ibn Yezîd (R): Peygamber (S) zamaninin sâ' ölçegi, bugünkü müdd ölçeginizle bir müdd ve üçte bir müdd mikdân idi. Umer ibnu'I-Abdilazîz zamaninda sâ' ölçeginde artirma yapildi, demistir [9].

6-.....Bize Ebû Kuteybe -ki o (asli Horâsân'li olan) Selm'dir; söyle dedi: Bize Mâlik tahdîs etti ki, Nâfi' söyle demistir: Ibnu Umer, ramazân zekâtini, yânî fitr sadakasini Peygamber(S)'in müddü ile ilk müdd ile verirdi, yemîn keffâretinde de yine Peygamber'in müddü ile verirdi (Peygamber için ancak bir tek müdd vardi).
Ebû Kuteybe söyle dedi: Imâm Mâlik bize söyle dedi:
— Bizim müddümüz, sizin müddünüzden daha büyüktür. Biz fazlaligi ancak (duasi bereketiyle) Peygamber'in müddünde görürüz, dedi.
Yine Ebû Kuteybe söyle dedi: Mâlik bana:
— Bir emîr size Peygamber'in müddünden daha küçük olan bir müdd darbetse,- siz fitra ve yemîn keffâretini hangi ölçekle verirdiniz? diye sordu.
Ben de ona:
— Biz bunu Peygamber'in müddü ile verir idik, dedim. Imâm Mâlik:
— Görmez misin, is ancak Peygamber'in müddüne dönmektedir, dedi [10].

7-.....Bize Imâm Mâlik, Ishâk ibn Abdillah ibn Talha'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Peygamber (S): "Allâhum-me bârik lehum jîmikyâlihim vesâHhim vemuddihim (= Allah'im, Medîneliler için mikyâllerinde, sâ'larinda ve müddlerinde bereket ihsan eyle)/" diye duâ etmistir [11].

5- Yüce Allah'in "Yâhud Bir Boyunu Hürriyete Kavusturmak... " (El-Mâide: 89) Kavli Ve Boyunlarin Yâni Kölelerin Hangisi Daha Faziletlidir Babi [12]

8-.....Bize el-Velîd ibn Müslim, Ebû Gassân Muhammed ibn Mutarrif'tan; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da Alî ibn Huseyn'den; o da Saîd ibn Mercâne'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her kim müstümân bir köleyi azâd edip hürriyete kavustururs a, Allah o köleden her bir organa mukaabil azâd edenin bir organim, hattâ onun fercine mukaabil bunun /ercini cehennem atesinden azâd edip kurtarir" buyurmustur [13].

6- Keffârette, Müdebber Kölenin, Çocuk Anasi Kölenin, Efendisi Ile Hürriyetini Satin Alma Yazismasi Yapilmis Kölenin Ve Zina Çocugunun Azâd Edilmesi Babi

Tâvûs ibn Keysân da:

Müdebber köle ile çocuk anasinin azâd edilmesi keffârette yeterli olur, demistir [14].

9-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dinar'dan; o da Câbir(R)'den söyle haber verdi: Ensâr'dan bir adam kendine âid olan bir köleyi müdebber olarak azâd etti. O zâtin bu köleden baska hiçbir mali da yoktu. Onun fakîrlik hâli Peygamber(S)'e ulasinca, Peygamber o köleyi alip: "Bunu benden kim satin almak ister?" dedi.
(Müzayede neticesinde) onu Nuaym ibnu*n-Nahhâm sekizyüz dirhem mukaabilinde satin aldi. (Peygamber de kölenin bedelini ona verdi.) Amr ibn Dînâr (bu köle hakkinda): Ben Câbir'den "Evvelki yil vefat eden Misirli bir köle" derken isittim, demistir [15].

7- Bâb: Bir Sahis, Kendisiyle Baskasi Arasinda Ortak Mülkiyette Bulunan Bir Köleyi Keffârette Azâd Ettigi Zaman (Bu Caiz Olur Mu Yâhud Olmaz Mi)? [16]

8- Bâb: Bir Sahis Velâ Hakki Kendisine Âid Olan Bir Köleyi Keffârette Azâd Ettigi Zaman (Bu Sahîh Olur Mu)?

10-.....Bize Su'be, el-Hakem'den; o da Ibrahim'den; o da el-Esved'den söyle tahdîs etti: Âise (R), Berîre'yi efendilerinden satin almak istedi. Efendileri, Âise'ye karsi Berîre'nin velâ hakkinin kendilerine âid olmasini sart kostular. Âise bu sarti Peygamber (S)'e zikretti. Bunun üzerine Peygamber, Âise'ye: "Sen Berîre'yi satin al. Velâ hakki ancak hürriyete kavusturan kimseye âiddir" buyurdu [17].

9- Yeminlerde Istisna Babi

11-.....Ebû Mûsâ el-Es'arî (R) söyle demistir: Ben Es'arîler'den bir topluluk içinde (Tebûk seferi hazirligi sirasinda) Rasûlul-lah(S)'a geldim de kendisinden binmek ve agirliklarimizi yüklemek üzere deve istiyordum. Rasûlullah:
— "Vallahi ben sizleri develere yükleyemem, benim yanimda sizi yükleyebilecegim hayvan yoktur" buyurdu.
Sonra biz Allah'in diledigi kadar bekledik. Sonra birtakim develer getirildi. Bunun üzerine bize üç deve verilmesini emretti. Nihayet yola koyuldugumuz zaman -yâhud: Birbirimizle söyle konustuk-: Allah bize bereket ihsan etmez. Biz kendisinden binecek ve agirliklarimizi tasitacak deve istemek için Rasûlullah'a geldik, O da bizlere deve veremiyecegine yemîn etti.
Ebu Mûsâ dedi ki: Bu konusmayi müteâkib bizler Peygamber'e geldik ve bu yemînini kendisine zikredip hatirlattik. Buna cevaben Peygamber:
— "Sizleri develere yükleyen ben degilim. Fakat sizleri develere Allah yüklemistir. Ve ben Allah'a yemîn ederim ki, In sâallâhu (diye) bir yemîn ile yemîn eder de sonra ondan baskasini daha hayirli görürsem, muhakkak yeminimden keffâret verir ve o daha hayirli olan isi yaparim, keffâret veririm"

buyurdu [18].

12- Bize Ebu'n-Nu'mân tahdîs etti. Bize Hammâd ibn Zeyd tah-dîs etti de "Muhakkak yeminimden keffâret verir ve o daha hayirli olani yaparim" yâhud "Ben o daha hayirli olani islerim de keffâret yaparim" buyurdu, dedi [19].

13-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hisâm ibn Huceyr'den; o da Tâvûs'tan; o da Ebû Hureyre'den isitti ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: "Süleyman Peygamber:
— Yemin olsun ki, ben bu gece doksan kadina dolasirim da, onlarin herbiri Allah yolunda mukaatele edecek birer oglan dogurur, dedi.
Arkadasi ona -Sufyân: Melegi kasdediyor, demistir-;
— ' Insâallâhu" del dedi.
Süleyman bunu söylemeyi unuttu ve kadinlari dolasti. Neticede kadinlardan bir tanesi müstesna, hiçbiri çocuk getirmedi. O bir kadin da yarim bir oglan getirdi."
Ebû Hureyre bu hadîsi Peygamber(S)'den rivayet ederek, Pey-gamber'in burada söyle dedigini nakletti: "Eger Süleyman Peygamber Insâallâhu deyeydi, hem yemininde hânis olmaz, hem de ihtiyâcina erismek vesilesi olurdu".
Ve Ebû Hureyre bir kerre de: Rasûlullah (S): "Eger Süleyman yemininde istisna yapsaydi... " buyurdu, demistir [20].
(Sufyân ibn Uyeyne geçen senedle söyle dedi:) Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den, bu Ebû Hureyre hadîsinin benzerini tahdîs etti.

10- Keffâretin Yeminin Bozulmasindan Önce Ve Sonra Olmasi(Nin Beyâni) Babi

14-.....Bize Ismâîl ibn Ibrâhîm, Eyyûb es-Sahtiyânî'den; o da el-Kaasim et-Temîmî'den tahdîs etti ki, Zehdem ibnu'I-Cermî söyle demistir: (Usmân tarafindan vâlî ta'yîn olunup Kûfe'ye geldiginde) biz Cerm kabilesinden bir cemâat Ebû Musa'nin yaninda bulunuyorduk. Bizimle Cerm kabilesinden olan su oba halki arasinda bir sadâkat ve ihsan vardi [21].
Zehdem dedi ki: Biz Ebû Musa'nin yaninda iken ona bir yemek getirildi. Yemeginin içinde tavuk eti de takdîm edildi.
Zehdem dedi ki: Bu topluluk içinde Teymullah ogullari'ndan köleye benzeyen kirmizi bir adam vardi. Bu adam sofraya yanasmadi. Ebû Mûsâ ona:
— Sofraya yanas! Ben Rasûlullah(S)'i tavuk etinden yerken gör-müsümdür, dedi.
O zât:
— Ben tavugu pis birsey yerken gördüm, ondan tiksindim de ebeden tavuk yememege yemîn ettim, dedi.
Ebû Mûsâ ona söyle dedi:
— Yanas da ben sana ettigin yemîne dâir bir hadîs haber vereyim: Bizler, Es'arîler'den bir topluluk içinde Rasûlullah'a geldik. Kendisi o sirada sadaka develerinden bir bölük deveyi sahâbîleri

arasinda taksîm etmekle mesgul bulunuyordu. Ben kendisinden biz Es'arîler'e de deve vermesini istiyordum. -Râvî Eyyûb: Ben el-Kaasim et-Temîmî'nin: Rasûlullah öfkeli hâlde idi, dedigini saniyorum, demistir.- Rasûlullah: "Vallahi ben sizleri develere yükleyemem, benim yanimda sizi yükleyebilecegim deve yoktur" dedi.
Ebû Mûsâ dedi ki: Biz bu söz üzerine yürüdük, oradan ayrildik. Bu sirada Rasûlullah'a birtakim ganimet develeri getirildi. Bunun üzerine:
— Es'arîler nerede? Es'arîler nerede? diye soruldu.
Bizler hemen geldik. Rasûlullah bizlere beyaz hörgüçlü bes tane deve verilmesini emretti.
Ebû Mûsâ dedi ki: Biz develeri alip yürüdük. Bu sirada ben arkadaslarima sunlari söyledim:
— Bizler Rasûlullah'a geldik, O'ndan bizleri develere yüklemesini istiyorduk. O bizleri develere yükleyemeyecegine yemîn etti. Sonra bize haber gönderdi ve bizleri develere yükledi. Rasûlullah evvelce yaptigi yemînini unuttu. Vallahi biz Rasûlullah'i gaflete getirip yemînini unutturduk, biz ebeden felah bulmayiz. Haydin beraberce Rasûlullah'a dönün de kendisine yapmis oldugu yemînini zikredip hatirlatalim! dedim.
Bunun üzerine geriye döndük ve:
— Yâ Rasûlallah! Bizler Sana gelmis, bizleri develere yüklemeni istiyorduk. Sen bizleri develere yükleyemeyecegine yemîn etmistin. Sonra bizlere develer verip yükledin. Bizler Sen'in o yemînini unutmus oldugunu zannettik yâhud bildik! dedik. -
Rasûlullah:
— "Gidiniz! Sizleri ancak Allah yüklemistir. Ben yemîn ettim. Vallahi Insâallah ben birsey üzerine yemîn eder de müteakiben yemîn ettigim seyden baskasini daha hayirli görürsem (o yemîne bagli kalmayip) muhakkak o daha hayirli olduguna kanâat ettigim seyi yaparim. Ve ben o yemîni bir keffâretle halâl da kildim (yânî onu kef-fâret vererek çözdüm)" buyurdu [22].
Bu hadîsi Eyyûb'dan; o da Ebû Kilâbe'den ve el-Kaasim ibn Âsim el-Kuleybî'den rivayet etmekte Hammâd ibn Zeyd, Ismâîl ibn îbrâ-hîm'e mutâbaat etmistir.
Bize Kuteybe ibn Saîd tahdîs etti. Bize Abdulvahhâb, Eyyûb'dan; o da Ebû Kilâbe'den ve el-Kaasim'dan; o da Zehdem'den olmak üzere bu hadîsi tahdîs etti [23].

15- Bana Muhammed ibn Abdillah tahdîs etti. Bize Usmân ibn Umer ibn Fâris tahdîs etti. Bize Ibnu Avn, el-Hasen el-Basrî'den haber verdi ki, Abdurrahmân ibn Semure (R) söyle demistir: Rasûlul-lah (S) bana (ögüt verip) söyle buyurdu:
— "Sen kendiliginden emîr olmak isteme! Eger sen kendin istemeksizin sana emirlik, kumandanlik verilirse, o iste (Allah tarafindan) yardim olunursun. Eger senin istemenden dolayi sana emirlik verilirse, istedigin emirlik isinde yalniz birakilirsin (Allah'in yardimina mazhar olamazsin). Bir de sen birseye yemîn edip de baskasini ondan daha hayirli gördügünde, o daha hayirli olan isi yap ve yemininden keffâret ver/" [24].
Bu hadîsi Abdullah ibn Avn'dan rivayet etmekte Eshel, Usmân ibn Umer'e mutâbaat etmistir. Abdullah ibn Avn'a da Yûnus ibn Ubeyd, Simâk ibnu Atiyye, Simâk ibnu Harb, Humeyd et-Tavîl, Ka-tâde, Mansûr, Hisâm ibn Hassan ve er-Rabî' (ibn Müslim el-Cumahî yâhud er-Rabî ibnu [25]

Subeyh) toplulugu mutâbaat etmislerdir .

---

[1] Bu el-Mâide: 89. âyette akdedilmis olan yeminlerin keffâreti sayilmistir. el-Baka-ra: 96. âyeti ise Hacc'da olacak ezâ keffâreti hakkindadir,
"Yemini bozmanin keffâreti, ehil ve iyâlinize yedirdiginiz taamin nevi' ve mikdârinda orta derecesinden on fakiri bir gün doyurmaktir. Bu, iki suretle olur. Birisi bir aksam, bir de sabah çagirip yemek yedirerek karinlarini doyurmaktir ki, buna "Ibâha" ismi verilir. Digeri de aksam, sabah doyuracak kadar ellerine birsey vermektir ki, buna da "Tethlîk"ismi verilir. Imâm A'zâm Ebû Hanîfe'-ye göre bunun mikdâri her fakir için bir fitra gibi bugdaydan yarim sâ', digerlerinden bir sâ' Ölçegidir. Imâm Safiî'ye göre de bir müdd'dür. Yemîn keffâreti ya böyle on fakiri doyurmaktir yâhud on fakîrin kisveleridir. Kisve, avreti Örtecek bir sevb demektir, bir rivayete göre de "Bir cami' sevb = Bütün bir kat el-bise"dir. Veyâhud bir rakabe, bir köle veya câriye insan azâd etmektir, imâm Safiî kati keffâretine kiyâsen, bunun da mü'min olmasini sart etmis ise de Ha-nefiyye imamlari kati keffâretinden mâadasinda nassin zahirine nazaran kâfir olan rakabeyi de kâfî görmüslerdir. Hâsili yemîn keffâretinde bu üçten biri vâ-cibdir. Binâenaleyh her kim bunlardan birini bulamaz, vermeye kudreti yetmezse, onun keffâreti de üç gün oruçtur. Ibn Mes'ûd Mushafinda "Selâsetu eyyâmin mutetâbitin = Üç gün arka arkaya oruç" kaydi oldugundan, bu üç günün fasilasiz birbiri ardina tutulmasi vâcibdir. Iste yemîn eliginiz vakit yeminlerinizin keffâreti budur. Bozuldugu zaman bu keffâreti edâ ediniz ve yeminlerinizi muhafaza ediniz. Yânî evvelâ herseye yemîn etmeyiniz, ikinci olarak yemininizin suretini iyi belleyiniz, ihmâl ile unutmayiniz. Üçüncü olarak ma'siyet olmayan ve bir hayri men* etmeyen yeminlerde gücünüz yettigi kadar sebat ediniz, bozmayiniz. Dördüncü olarak, bozdugunuz takdirde keffâretini de vererek yeminin sânini muhafaza ediniz..." (Hakk Dîni, II, 1802).

[2] ibn Abbâs, Atâ'nm ve îkrime'nin: "Bunun sahibi, bu üç fidye nev'i arasinda muhayyerdir" hükümlerini Taberî, Tefsîr'inde rivayet etmistir.

[3] Ibn Battal söyle demistir: Buhârî bu Ka'b ibn Ucre hadîsim burada sirf muhayyerlik delili oldugu için zikretmistir. Çünkü üç seydjen birini tercîh etme muhayyerligi yemîn keffâretinde geldigi gibi, ezâ keffâretinde de gelmistir...(Kastallânî).

[4] Tahlile, asli "Tecribe, Tekmile, Tekrime" kelimeleri gibi "Tahlile" olarak tef'îl babindan gayri kiyâsî olarak masdar olup, kiyâs olan tahlil ma'nâsina veya tahlile sebeb olan isim hâlinde kullanilir ki, halâl etmek, çözmek, çözülmek ve çözüm-lük, halâllik demek olur. Yeminin halâlligi, çözümlügü de birincisi yaptigi ye mîni sâdik olarak icra edip bitirmek, ikincisi "Insâallah " kaydiyle istisna etmek, üçüncüsü de israrinda bir günâh bulundugu takdirde bozup keffâret vermektir. Yeminin keffâreti de el-Mâide: 89'da beyân olunmustur... (Hakk Dîni, VI, 5109-5110).

[5] Hadîs, oruçlu iken cinsî münâsebetle oruç bozmanin keffâreti evvelâ köle azadi, sonra oruç, sonra yemek yedirme sirasiyle tertîb edilmistir...
Arak'm "Miktel" ile tefsîri râvînindir. Her iki kelime de onbes sâ' ölçegi hurma alabilen büyük zenbîldir. Hurma yapraklarindan küfe seklinde örülür. Bu hadîsin bir rivayeti Oruç Kitâbi'nda da geçmisti.

[6] Medine'nin iki kara taslik tarafi arasindan maksad, Uhud'la Âir Daglan arasidir. Bu iki daga "Lâbetân" denilir. Bu iki kara taslik dag arasindaki sahaya "Medine Haremi" denilir.
Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Buna göre ramazân gündüzünde cinsî münâsebet yapmaktan dolayi keffâret vâcib olan fakîre yardim etmek caiz oldugu gîbî, yine böyle yemînini bozdugu zaman keffâret vâcib olan fakîre de yardim etmek caiz olur. Bu hadîsten pekçok mes'eleler ve fâideler istinbât edilmistir. 3u hadîs dîn mürsidlerine dîni ögretmekte ta'kîb edecekleri yolu gösterir. Dîn ögreticilerinin güleryüzlü olmalarini, ögrencileri yumusaklikla dîne isindirmalarini, güçlük ve sertlik göstermemelerini ögretiyor...

[7] Bu da ayni hadîsin baska yoldan gelen rivayetidir.
tbn Münîr söyle demistir: Hadîste ancak "Bunu kendi aile halkina yedir sözü vardir. Lâkin kendi aile halki olan en yakinlarina vermeyi caiz kilinca, uzak hisimlara vermek daha çok caiz olacaktir. Yakin hisimlara vermeyi caiz kilmakta yemîn bozma keffâretini, oruçta cinsî münâsebet keffâretine kiyâs et... (Kas-tallânî).

[8] Bu, bütün dînî vecibelerin ödenmesinde kendisiyle ölçüp çikarilmasi vâcib olan ölçektir. Çünkü tesrî' evvelâ bu ölçek üzere vâki' olmustur.

[9] Ibn Battal söyle demistir: Bu hadîs, es-Sâib'in bu hadîsi tahdîs ettigi zaman, onlarin müddlerinin dört ritl olduguna delâlet eder. Bunun üzerine üçte bir artirildigi zaman ki, o bir ntl ve üçte birdir, bundan bes ritl ve üçte bir kaaim olmustur. Iste bu, o zamanki sâ'dir. Bunun delîli, Peygamber müddünün bir ritl ve üçte bir olmasi, Peygamber sâ'inm da dört müdd olmasidir. Sonra dedi ki: Amma Umer ibn AbdiIazÎ2 zamanindaki artirmanin mikdânna gelince, biz onu bilmiyoruz. Hadîs ancak onlarin müddlerinin, Peygamber'in müddü ile üç müdd olduguna delâlet eder... (Kastallânî).
Hadîste zikredilen sâ' ve müdd, hububat ölçekleridir. Bir sâ', 1040 dirhem ayarinda ölçege denilir. Su kadar ki, Peygamber zamanindaki sâ'in mikdârini hesab ederken Iraklilarla Hicâzlilar arasinda, diger deyisle Ebû Hanîfe ile öteki üç mezheb imamlari arasinda görüs ayriligi vardir. Bu da sâ'in kesri olan müdd ve ritl hesâblanndaki farktan meydana gelmistir. Iraklilar'a göre bir sâ' 8 Bag-dâd ritli; Hicâzlilar'a göre 5 1/3 Medine ritlidir. Su kadar ki, ritl'm kesri Irakli-lar'a göre 20 istâr, Hicâzlilar'a göre 30 istâr oldugundan, asagida rakamlarla da görülecegi üzere hesâb neticesi birdir. Bir sâ' 1040 dirhem oldugudur:
Iraklilar'a göre;
Birsâ' = 8 Bagdâd ntli x 20 istâr = 160 istâr x 6,5 dirhem = 1040 dirhem.
Hicâzlilar'a göre:
Bir sâ' = 5 1/3 Medine ritli x 20 istâr = 160 istâr x 6,5 dirhem - 1040 dirhem.
Bu hadîsteki sâ' ve müdd hakkindaki bu hesâblari gördükten sonra, yemîn keffâreti olan taam mikdânna gelince, bu hususta görüs ayriligi vardir: Imâm Ebû Hanîfe ile Küfe fakîhlerine göre her fakîre yemîn keffâreti olarak yarim sâ' = 5O0 dirhem bugday, diger hububat ile üzüm, hurma gibi kuru meyvelerden bir sâ' = 1040 dirhem verilir. Üç mezheb imamlarina göre Peygamber'in müddü ile bir müdd verilir (ki Râfiî'nin hesabina göre 693 1/3 dirhemdir, Nevevî'nin hesabina göre de 685 5/7 dirhemdir).
Bu ölçekler hakkinda Zekât Kitâbi'nda da bilgiler verilmisti.

[10] Yukarida geçtigi üzere, Peygamber'in müddü, bir ritl ve üçte bir Bagdadî idi ki, bu da 128 dirhem ve 1/7 (yedide bir) dirhem eder. Nâfi' bununla Ibnu Umer'-in, Hisâm'in ortaya koydugu müdd ile verir oldugunu kasdetmistir ki, o Peygamber'in müddünden 1/3 müdd daha büyüktür. Hisâm'in müddü iki ritldir. Bunda olan sâ', 8 ntldir. Imâm Mâlik: Her ne kadar vezince Hisâni'mki daha fazla ise de, biz Peygamber'in müddünü mübarek olmasindan dolayi daha büyük görürüz, demis oluyor... Evvelki müdde dönmek evlâ oluyor. Çünkü o, Medîne ahâlîsinin asirdan asra nesilden nesile nakledip gelmeleriyle ser'iyyet tahakkuk eden ölçektir. Ebû Yûsuf da bu görüsle Imâm Mâlik 'in görüsüne dönmüstür.

[11] Bereket, nema ve ziyâde almak ma'nâsinadir... Kastallânî: Ben bu bereketi 895 senesinde hayretle görmüsümdür... demistir. Allah'a hadsiz hamd ve senalar olsun ki, ben nâçiz Mehmed Sofuoglu kuluna da 1957/1377 hacc mevsiminde bu bereketleri salimen gösterip tattirmakla bahtiyar kilmistir

[12] Hanefîler, kati keffâreti hâriç, diger keffâretlerde nass mutlak oldugu Için mü'-min köle de, kâfir köle de olur dediler. Allah kati keffâretinde îmân ile kayitladi. Safiî

ise kati keffâreti zihâr keffâreti, ramazân gündüzünde cima keffâreti gibi keffâretlerin hepsinde mutlak-i mukayyede hamlederek azâd edilecek kölede îmâni sart kostu. Nitekim Yüce Allah bir yerde sehâdeti adaletle kayitlayip: "Sizden adalet sahibi olanlari sâhidyapin" (et-Talâk: 2) buyurdu, bir yerde de mutlak söyleyip ' 'Erkeklerinizden iki sâhidden sâhidlik yapmasini isteyin" (el-Bakara: 282) buyurdu. Sonra adalet, mutlak mukayyede hamledilerek hepsinde sart kilindi.
Basligin ikinci fikrasi, Itk Kitâbi'nda geçen Ebû Zerr hadîsinden bir parçadir.

[13] Basliga uygunlugu "Müslüman bir köleyi hürriyete kavusturmak" sözündedir. Bu "Tahrîru rakabe" ta'bîri Kur'ân'da birkaç yerde geçer: el-Mâide: 92; en-NIsâ: 91, el-Mucâdile: 3; el-Beled Sûresi: 13. âyette de "Bir boyunun kölelik bagini çözmek" ta'bîriyle geçer.

[14] "Müdebber" sözü, fikhi bir istilahtir. Azâdhgi ölüme ta'lîk olunan kölede kullanilir. Yânî hürriyete kavusmasi bir sahsin hayâtindan sonraya birakilan köle ma'nâsini ifâde eder. Müdebber kölenin satilip satilmayacagi hakkinda hukukî görüs ayriliklari vardir...

[15] Hadîsin basliga uygunlugu, müdebber kölenin satilmasi caiz olunca, keffârette azâd edilmesi de caiz olacagi içindir. Basliktaki diger fikralari da buna kiyas eyle!
Bu hadîsin bâzi rivayetlerini Buhârî, Buyu', Itk, tkrâh'ta; Müslim Ey-mân ve Nuzûr'da getirmistir.

[16] Bu bâb ve baslik, Ebû Zerr'in el-Müstemlî nüshasinda böyle âyet ve hadîs zik-redilmeksizin sabit olmustur. Muhtemel ki, Buhârî bu bâbda kendi sarti üzere bir hadîs bulamadi yâhud baska bir sebeble zikretmedi. Bâb'in hükmü, sahis kendisiyle baska biri arasinda ortak olan bir köleyi keffârette azâd ettiginde, eger zengin ise ortaginin hissesini ödemeyi üzerine alir ve keffârette ona bu azadi kâfî gelir. Fakîr ise durum ihtilaflidir. Tafsilâti fikih kitâblarindadir...

[17] Velâ hakki, kisinin mâlik bulundugu bir sahsi azâd etmesi sebebiyle azâd eden ile azâd edilen arasinda devam eden hükmî yakinliktir ki, bu yakinlik sebebiyle azâd eden kimse, azâd edilen kisinin mîrâsina hakk kazanir. Basliga uygunlugu "Velâ ancak hürriyete kavusturan kimseye âiddir" sözünden alinir.

[18] Istisnâh yemîn, yemînini Allah'in mesîet ve irâdesine ta'lîk etmektir. Meselâ:
"Allah dilerse vallahi su isi yaparim", yâhud "Vallahi Allah dilerse su isi yapmam" demek istisnâli yemindir.
Bu hadîste Rasûlullah'in yeminine bagli kalmadigi açik olarak bildirilmistir. Peygamber bu yemininden sonra kendisine ganimet develeri getirilince, onlara deve vermeyi daha hayirli görüp develeri vermistir. Peygamber o yeminini "Insâallah"diye Allah'in irâde ve mesîetine de ta'lîk etmisti. Hadîsin diger rivayetinde "Tahalleltuhâ = Ben onu keffâretle çözdüm "kaydi da gelmistir. Bunun hakkinda daha önce de bilgi verilmisti.

[19] Bu hadîste yemîni bozup o isi yapmak, sonra keffâret vermek yâhud o isi yapmadan keffâret verip o isi yapmak siklari terdîdli gelmistir

[20] Ebû Hureyre bu son rivayetinde Rasûlullah'in "Insâallâhu deyeydi'"yerine onun dengi bir ta'bîr olan "Eger yemininde istisna etseydi" buyurdugunu bildirmistir ki, hüküm bakimindan aralarinda fark yoktur.
Yüce Allah istikbâle âid sözler ve yapilacak isler hakkinda Peygamberinir sahsinda bütün mü'minlere su^tavsiyeyi bildirmistir:Hiçbirsey hakkinda Allah'in mesîeti ile kayitlamadan 'Ben bunu yarin muhakkak yaparim' deme ve unuttugun vakit Rabb'ini an... " (el-Kehf: 23-24).
Bunun hakkinda güzel bir tefsîr daha önce verilmisti- Hakk Dîni IV 3242-3243.

[21] Bu ifâde, Müslim'deki bir diger rivayette: Cerm'den oîan su oba ile Es'arîler arasinda bir sevgi ve bir kardeslik vardi, seklindedir. Ebû Mûsâ vâlî olarak Kû-fe'ye geldiginde, Cerm kabilesinden bir cemâati kabul edip yemek ikram etmisti. Zehdem de kabul edilen bu topluluk içinde bulunuyordu.

[22] Bu "Tahallaltuhâ" sözü "Ben o yemîni keffâret verip çözdüm" ma'nâsina oldugu gibi, "Ben o yeminimde Insâaltah diye istisna yapmistim" ma'nâsina da gelir. Hadîste basliktaki mes'eleye açik bir delil bulunmadigindan dolayi âlimler, keffâretin yemîni bozmadan önce veya bozduktan sonra oldugu hususunda ayri görüsler ileri sürmüslerdir. Kimisi keffâretin yemini bozduktan sonra olacagini, kimisi de yemini bozmadan da olabilecegini, kimisi de her iki sekilde de yânî bozmadan evvel de bozduktan sonra da olmasinin caiz oldugunu ileri sürmüstür. Bu hadîsin simdiye kadar birçok yerde uzun ve kisa rivayetleri geçmisti.

[23] Bunlar hadîsin geldigi degisik yollardir.

[24] Bu hadîs, basliktaki siklardan keffâretin yemini bozup o hayirli isi yaptiktan sonra olduguna delâlet etmektedir. Daha önce de zikrettigimiz gibi keffâretin yemîni bozmadan önce olabilecegine delâlet eden hadîs ibareleri de vardir.
Bu hadîsin bir rivayeti Eymân ve'n-Nuzûr Kitâbi'nin üas tarafinda 2 rakamli hadîs olarak geçmis ve bâzi açiklamalar orada verilmisti.

[25] Yânî burada isimleri sayilan sekiz kisi, bu hadîsi el-Hasen'den; o da Abdurrahmân ibn Semure(R)'den rivayet etmesinde Abdullah ibnu Avn'a mutâbaat ettiler.